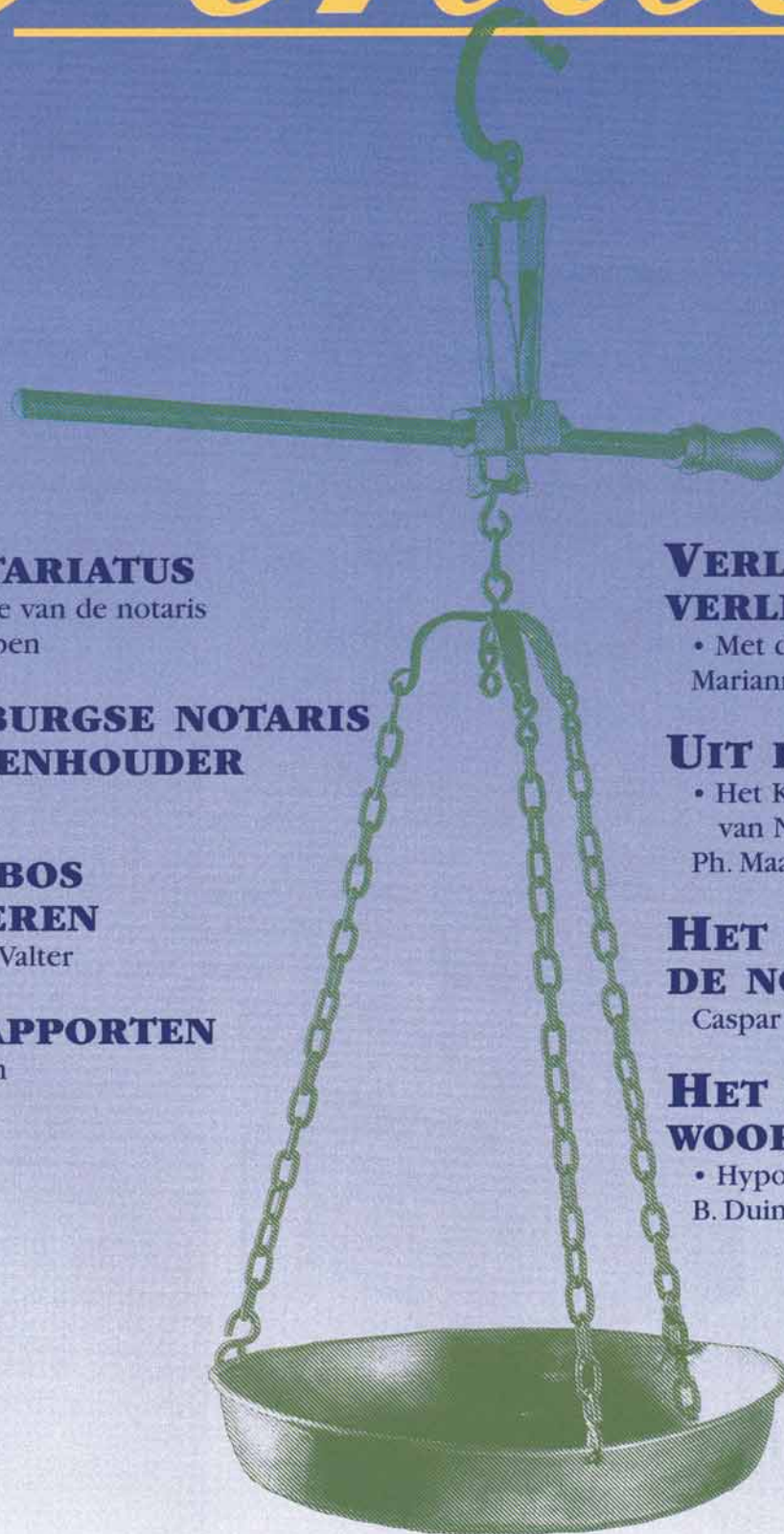

Ponder

ARS NOTARIATUS

• De praktycke van de notaris
L.C.A. Verstappen

EEN TILBURGSE NOTARIS ALS SLAVENHOUDER

P.L. Nève

NOTARISBOS IN LUNTEREN

Carinne Elion-Valter

UNIONRAPPORTEN

A.A. van Velten

VERLIJDEN, VERLEED, VERLEDEN

• Met de meeste hoogachting
Marianne Eisma

UIT HET ARCHIEF

• Het Kadaster en de Kleur
van Nederland
Ph. Maarschalkerweerd

HET SIGNET VAN DE NOTARIS (8)

Caspar van Heel

HET NOTARIEEL WOORDENBOEK

• Hypotheek
B. Duinkerken

"Ponder" volgens Van Dale:

unster, een soort evenaar met aan de ene zijde een haak en aan de andere een gewicht dat men af- en aanschuift, balans met ongelijke armen.

C O L O F O N

Ponder:

halfjaarlijks mededelingenblad van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap, van Eeghenstraat 222, 1071 GM Amsterdam
Telefoon: 020 675 6479
Fax: 020 679 0358
Email: notar.stichting@hetnet.nl
Postbanknummer: 554704

Redacteuren:

W. Bosse
B. Duinkerken
Liesbeth M. van der Marck
P.L. Nève
B.C.M. Waaijer

Redactiesecretaris:

Inés M. van Gasselt

Layout/productie:

Grafisch Bureau Schaefer
Francien van Maasdijk

Foto's:

Omslag : Maarten Brinkgreve
Pag. 3, 4, 13 : Mickey Richards
Pag. 5 : C.D.M. Ypma-Umbgrove

De publicatie is mede mogelijk gemaakt door:

Boekel de Nerée te Amsterdam, Raadgevend Bureau Borgdorff te Rotterdam, Diginotar te Beverwijk, het Kadaster te Apeldoorn, Kluwer Juridische Uitgevers te Deventer en Uitgeverij Koninklijke Vermande B.V. te Lelystad.

Aan dit nummer werkten mee:

B. Duinkerken, *oud-notaris*
Marianne Eisma, *kunsthistorica*
Carinne Elion-Valter, *kandidaat-notaris en auteur*
J.J.A. de Groot, *interim-voorzitter notariële stichting, notaris te Haarlemmermeer, docent aan de Universiteit van Amsterdam*
Caspar van Heel, *rechtsbistoricus, werkzaam als provinciaal archiefinspecteur in Overijssel*
Ph. Maarschalkerweerd, *rijksarchivaris Limburg*
Liesbeth M. van der Marck, *conservator notariële stichting*
P.L. Nève, *emeritus-boogleraar Katholieke Universiteit Nijmegen en de Katholieke Universiteit Brabant*
A.A. van Velten, *notaris te Amsterdam, bijzonder hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam*
L.C.A. Verstappen, *hoogleraar Rijksuniversiteit Groningen*

IJSN: 1385-7428

Inhoud

TEN GELEIDE	4	J.J.A. de Groot
VERLIJDEN, VERLEED, VERLEDEN		
Met de meeste hoogachting	5	Marianne Eisma
HET NOTARIEEL WOORDENBOEK		
Hypotheek	6	B. Duinkerken
HET SIGNET VAN DE NOTARIS (8)	6	Caspar van Heel
UIT HET ARCHIEF		
Het Kadaster en de Kleur van Nederland	7	Ph. Maarschalkerweerd
NOTARISBOS IN LUNTEREN	8	Carinne Elion-Valter
ARS NOTARIATUS		
De pracktycke van de notaris	10	L.C.A. Verstappen
EEN TILBURGSE NOTARIS ALS SLAVENHOUDER	11	P.L. Nève
NIEUWE UNIONRAPPORTEN	12	A.A. van Velten
PAO NAJAAR 2001	12	Liesbeth M. van der Marck
IMPONDERABILA	15	Liesbeth M. van der Marck

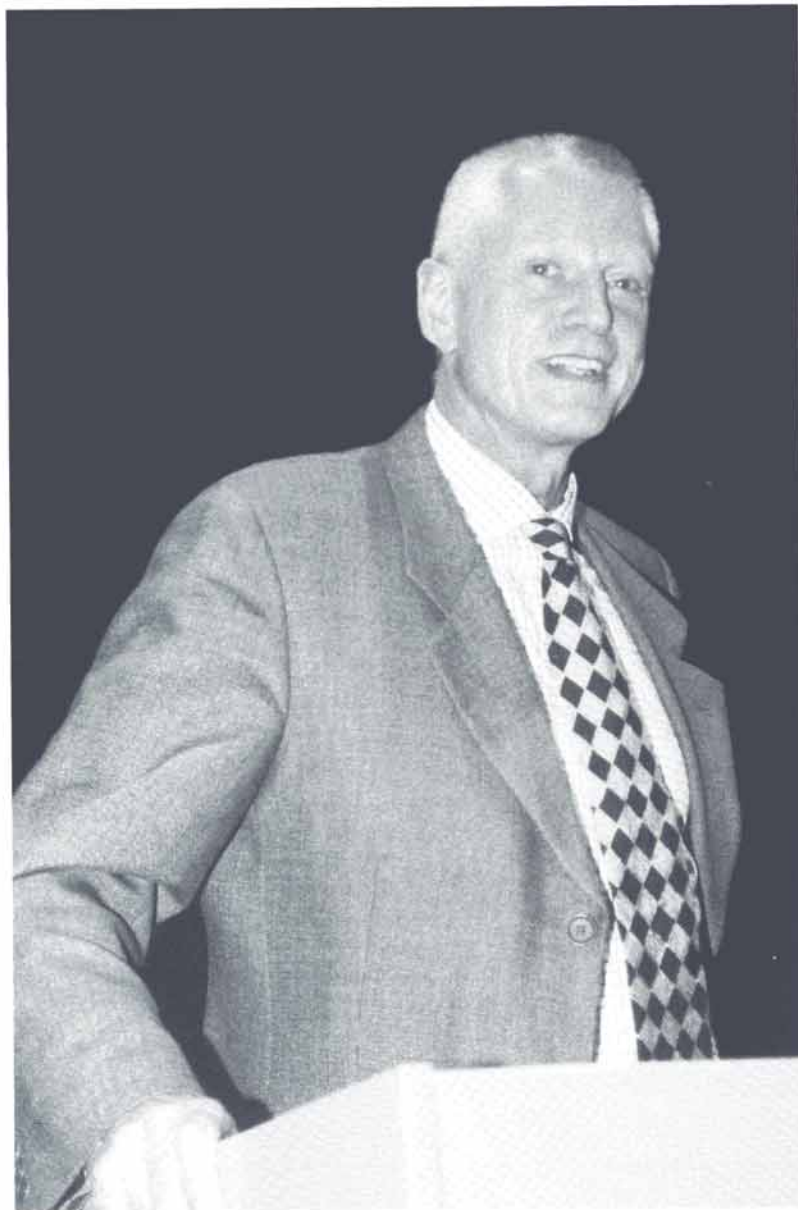

Tekening van Max Alandt (1875-1930) uit het promotie-album van Mr S.K.D.M. van Lier

Het hulpe zijnde Ege mocht het hony gelukken
Den vreeslijken biand een kop in te duiken -

Ten geleide

De interim-voorzitter tijdens het symposium op 16 maart j.l.

moderne technieken van de telecommunicatie de bibliotheek een functie te verlenen voor het gehele notariaat. Tenslotte is het bestuur ook bezig om door de ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht de structuur van de stichting om te bouwen. Personen, die slechts op afstand de stichting met raad en daad steunen, moeten niet aansprakelijk gesteld kunnen worden bij een eventueel falen. Het algemeen bestuur van de stichting dient in die gedachtegang om te worden gezet in een raad van advies. U ziet dat de stichting ook als vijftigplusser nog steeds bij de tijd blijft.

J.J.A. de Groot
interim-voorzitter

Onlangs heeft de stichting een schilderij kunnen aankopen van Martin Monnickendam uit 1913, waarop een notariële trekking is weergegeven. Elders in dit nummer wordt hierop ingegaan.

Ons cultuurhistorisch bezit, een van de pijlers van de stichting, te weten het aanleggen en instandhouden van een verzameling van voorwerpen van historisch belang voor het notariaat, is hiermee versterkt. In het gebouw van de stichting vindt U vele van deze voorwerpen tentoongesteld en in vitrines uitgesteld en af en toe wordt er voor geïnteresseerden elders een tentoonstelling opgebouwd. De twee andere pijlers van de stichting zijn a. het scheppen en instandhouden van een studiecentrum en b. het instandhouden van een bibliotheek. Aan de onder a. genoemde doelstelling wordt thans op verschillende wijzen vorm gegeven. Enerzijds worden in de serie *Ars Notariatus* regelmatig nieuwe boeken uitgegeven. De daarin beschreven gedachten zijn voor de ontwikkeling van de notariële wetenschap van groot belang. Anderzijds worden er postacademische cursussen gegeven, die in een grote behoefte blijken te voorzien. Daarnaast verzorgt de stichting de rubriek in het WPNR, waarvan het nut door niemand wordt betwijfeld.

Aan de doelstelling onder b. is vanaf het begin van het bestaan van de stichting vorm gegeven. Op het ogenblik is er op het notarieel en civielrechtelijk/notarieel rechtsgebied een fonds aan boeken en tijdschriften, waar vrijwel iedere notarieel jurist zijn voordeel mee kan doen. Toch baart de bibliotheek zorgen. Een bibliotheek is pas een succes als er veel gebruik van wordt gemaakt. En dat is niet altijd het geval.

Mijns inziens is het een taak van het bestuur van de stichting om de oorzaken daarvan op te sporen. Gedacht zou daarbij kunnen worden aan het tijdselement. Wie heeft er nog de gelegenheid om naar het gebouw van de stichting te gaan als er tijd moet worden geschreven? Mocht dit de oorzaak zijn, dan is het wellicht te overwegen om met de

Verlijden, verleed, verleden

Met de meeste hoogachting

De kloof die de portretten in artistiek opzicht van elkaar scheidt, valt alleen psychologisch enigszins te overbruggen

Prof. Mr A. Pitlo (1901-1987) geldt als de oprichter van de notariële stichting, maar aan de wieg daarvan stonden ook andere coryfeeën zoals de toenmalige voorzitter van de Notariële Broederschap, de Geldermalsense notaris Mr. G.J.H. Kuijk (1891-1958). In de tijd dat zij zich samen beijverden voor de eveneens door hen opgerichte Stichting ten behoeve van Culturele Beschikkingen werden zij ieder apart geportretteerd, Pitlo in 1956 door H.J. Slijper (1922) en Kuijk in 1954 door Sierk Schröder (1903).¹ De kloof die deze nu in het bezit van de stichting zijnde portretten in artistiek opzicht van elkaar scheidt, valt alleen psychologisch enigszins te overbruggen.

Slijper beeldt Pitlo op traditionele wijze af. Hij zet hem neer als een renaissancepaus 3/4 naar rechts op een hoge leunstoel met zelfs een voor zo'n kerkvorst geëigende ring aan zijn vinger en positioneert hem professioneel en maatschappelijk via de al eeuwenlang beproefde methode van het toekennen van attributen. De achterwand met boeken, het opengeslagen boek in zijn handen en zijn toga duiden hem als geleerde, de eretekenen om zijn hals en op zijn borst geven zijn eminente positie aan. Maar eigenlijk doet heel het schilderij traditioneel aan. Modieuze elementen als kopsel, snor, bril en onder de toga gedragen kleding van de zitter binden het aan zijn datering, maar het ziet er door de sterke krimpseuren in het verfoppervlak als gevolg van het werken in caseïne en olieverf op board veel ouder uit dan het in werkelijkheid is.

Prof. Mr A. Pitlo

Schröder daarentegen werkte in een modern idioom waarbij het erom ging met zo weinig mogelijk middelen de persoonlijkheid van de zitter te treffen. In deze zienswijze is het geen wonder dat het portret van Kuijk kaal is, niet alleen in technisch opzicht - de verflaag is in het bijzonder in de achtergrond zo dun dat het doek zichtbaar is - maar ook in de voorstelling. Zonder enige opsmuk, zelfs zonder rekwisiet of achtergrond, is de figuur 3/4 naar links, de toeschouwer aankijkend afgebeeld. We mogen aannemen dat Kuijk goed gelijkend is weergegeven, maar zijn karakter spreekt vooral uit zijn houding. Die doet robuust en ietwat steil aan.

Het ontbreken van enig tastbaar bewijs van eerbetoon op het portret van Kuijk, die wel degelijk in het bezit was van een koninklijke onderscheiding, compenseerde de stichting - wellicht onbedoeld - met de plaats waar dit schilderij hangt. Bij binnenkomst in de hal staat elke bezoeker oog in oog met de via allerlei parafernalia imponerende Pitlo, voor het portret van Kuijk moet hij naar boven. En omdat hij daar dan automatisch tegen opkijkt - het hangt aan het eind van de trap - dwingt Kuijk toch net zo'n respect af als zijn toenmalige collega-bestuurder Pitlo.

Mr G.J.H. Kuijk

Marianne Eisma

¹ Deze stichting stelde zich ten doel makingen van cultureel en maatschappelijke aard met zodanige waarborgen te omgeven dat deze met de bedoeling van de erflater of de schenker stroken. Beide portretten zijn in opdracht van de notariële stichting gerestaureerd door C.D.M. Ypma-Umbgrove te Bussum.

Het notarieel woordenboek

Hypotheek

De wettelijke verplichting dat een hypotheekakte voor een notaris moet worden verleden heeft het notariaat te danken aan een bezettende buitenlandse mogendheid. En wel aan de Franse dictatoriale overheerser van bijna twee eeuwen geleden. Met de invoering van de Franse wetgeving op 1 maart 1811 werd namelijk aan de notariële praktijk een gebied toegevoegd waarvan die tot op dat ogenblik uitdrukkelijk was buitengesloten: het verlijden van conventionele hypotheeken, dat wil zeggen akten waarbij de debiteur een hem toebehorende onroerende zaak in pand geeft aan zijn schuldeiser ter zake van de aan de inpandgever ter leen verstrekte gelden. Daarvóór gold voor de notarissen zoals gezegd een expliciet verbod; dit kan bijvoorbeeld worden teruggevonden in de notariële ambtseed van het gewest Holland en die luidde "dat ick niet en sal staen over eenighe stipulationen van ... hypothecationen van eenighe onroerende goederen..." (het eedsformulier van 19 maart 1654). Op straffe van nietigheid moesten hypotheekakten (en ook leveringsakten) namelijk worden geprotocolleerd of opgedragen voor het plaatselijk gerecht. Ook het burgerlijk wetboek dat

WOORD-BOECK,
Daer in alle
De Kunst-woorden des
Notarifchaps, mitfgaders ande-
re vreemde, soo Latijnsche als Franfche
woorden werden verduyftcht.

korte tijd van kracht is geweest tijdens het Koninkrijk Holland (1806-1810) en dat de oud-vaderlandse regels verving, kende een min of meer overeenkomstig voorschrift.

Dit veranderde dus ingrijpend toen Nederland opging in het Franse keizerrijk. Het alleenrecht tot het opma-

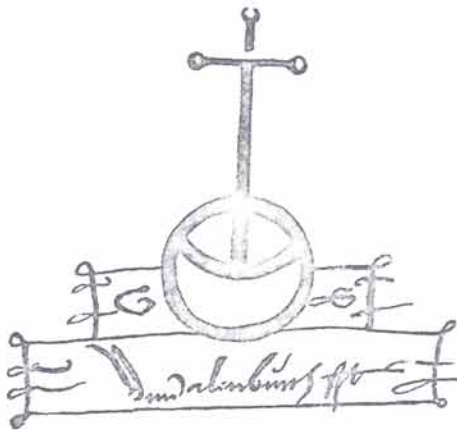
ken van hypotheekakten verhuisde van de overheid naar het notariaat, een situatie die ongewijzigd bleef bij de invoering van het oud-BW in 1838 waarbij de Code civil werd afgeschaft. Een bijkomend effect van de verplichte notariële tussenkomst bij hypotheekakten was dat men zich óók voor de leveringsakte (die tot 1956 ook in onderhandse vorm kon worden overgeschreven, zie deze rubriek in Ponder nummer 7) vrijwel altijd tot de notaris wendde. De grote rechtszekerheid die dit bood aan zowel de koper als de hypothecaire crediteur zal hier niet vreemd aan zijn geweest. En zo is in 1811 de basis gelegd voor hetgeen tot op heden de belangrijkste inkomstenbron vormt op bijna elk notariskantoor, de onroerend goedpraktijk.

B. Duinkerken

Het signet van de notaris (8)

In 1999 werd door het Algemeen Rijksarchief het Register Notariorum¹ uitgegeven. Het boek bevat de namen van meer dan 6700 notarissen, die tussen 1525 en 1811 in Holland en Zeeland geadmitteerd werden door het Hof van Holland. Die admmissie was in 1525 verplicht gesteld door de Hollandse graaf, keizer Karel V, om meer grip te krijgen op het notariaat, wat voordien alleen door kerkelijke regels werd bepaald, maar toch buiten het strikte kerkrecht een hoe langer hoe grotere invloed begon te krijgen. Nog voor het einde van die zestiende

eeuw zou het notariaat in Holland en Zeeland het kerkelijke karakter totaal verliezen. De notarissen, die in het Register staan, vermeldden bij hun admmissie hun naam, beroep en standplaats, van welk stadsbestuur ze een recommandatie hadden, wie hen gecreëerd had (meestal de staten van Holland of van Zeeland). Bovendien vermeldt het Register de datum, waarop ze de eed als notaris aflegden en tenslotte de vindplaats in één van de delen van het Register Notariorum.

In het begin van de zestiende eeuw zijn er nog vele notarissen met een 'ouderwets' getekend signet, maar na verloop van tijd krijgt het notariële signet hoe langer hoe meer het karakter van een stempel. Ik geef daarvan een voorbeeld:

Govert Symonsz. Walenburch is op 30 december 1525 één van de eerste notarissen, die zich door het Hof van Holland laat admitteren. Hij heeft dan een aanbevelingsbrief van de stad Delft bij zich. Na zijn admmissie is hij nog zeker 20

jaar werkzaam in Delft. Uit een onderschrift weten we dat hij zowel pauselijk als keizerlijk notaris was.

Zijn signet is een met de hand getekende aardbol, waarop een kruis staat. Links van de aardbol staat een G, rechts een S en er onder staat Walenburch sst. Dat laatste betekent scripsit, heeft geschreven.

Caspar van Heel

¹ W. Heersink, R. Huijbrecht, S. Scheffers en H.J. Tukker, Register Notariorum. De notarissen van het Hof van Holland, 1525-1811 (Algemeen Rijksarchief Publicatierrees nr. 8, Den Haag 1999) 723 pp, ill., met een woord vooraf door dr. M.W. van Boven, Algemeen Rijksarchivaris.

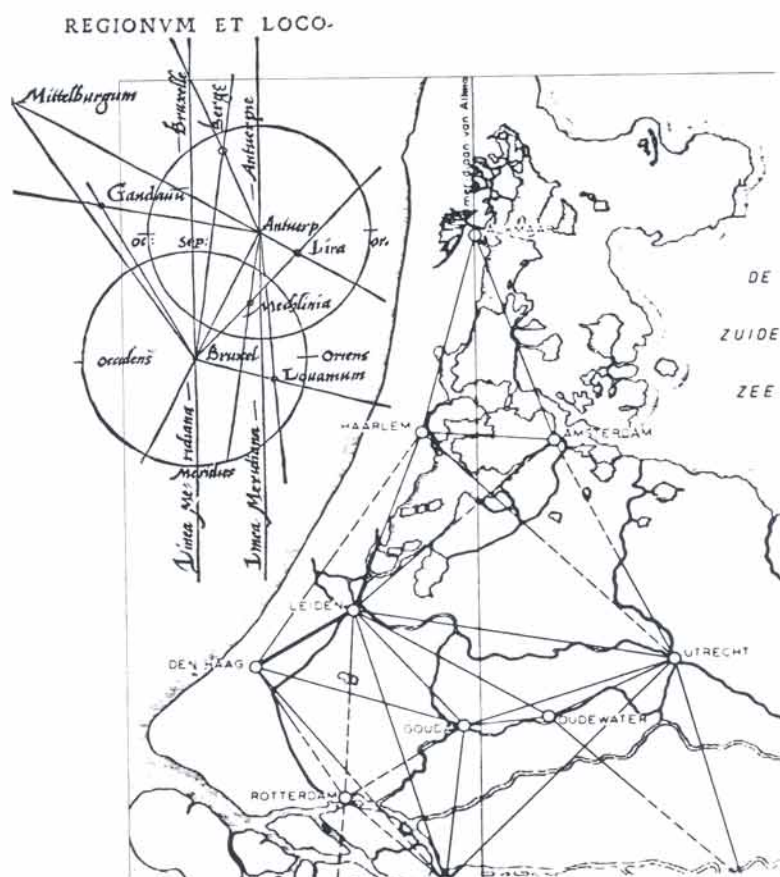
Uit het archief

Het Kadaster en de Kleur van Nederland

Hoewel je dat niet zou denken, zijn de kadastrale archieven heel wat duurzamer gebleken dan menige kerktoeren

Onder aanvoering van de Erfgoedkoepel voor de documentaire informatievoorziening en het archiefwezen (DivA) leggen de Nederlandse archiefinstellingen zich momenteel toe op het nationale digitaliseringsplan 'De Kleur van Nederland: mensen, wonen en werken in Nederland 1800-1970'. Leidende gedachte hierbij is om via het web de meest significante gegevens te presenteren omtrent de circa 30 miljoen mensen die Nederland in de periode 1800-1970 maakten tot wat het nu is. Wie waren zij, waar kwamen zij vandaan en waar woonden zij, wat deden zij en hoe gingen zij met hun omgeving om? Kortom, wat was hun identiteit en wat was - en is daarmee - de identiteit van Nederland? Om dit doel te bereiken worden de gegevens uit onder meer de burgerlijke stand en de kadastrale basiskaart 1832 de komende jaren gedigitaliseerd. Nu al zijn honderdduizenden data uit met name de huwelijks- en overlijdensakten uit eind 18e eeuw - begin 20ste eeuw via het web beschikbaar. Het zal echter minimaal vier jaar gaan duren alvorens ook de kadastrale kaarten van 1832 (de zogenaamde minuutplans) met de bijbehorende gegevens uit de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels digitaal beschikbaar zullen zijn in de vorm van een historisch vastgoed-informatiesysteem. Dit systeem leent er zich vervolgens toe om het uit te breiden met bouwtekeningen (het geschatte aantal over de periode 1800-1920 bedraagt 16 miljoen) alsmede kaarten, plattegronden, tekeningen en foto's met een topografisch belang (circa 5 miljoen). Het Kadaster levert een belangrijke bijdrage aan de opzet van het project en de digitalisering van de circa 50.000 kaarten van de basiskaart, terwijl de staatssecretaris van Cultuur inmiddels een belangrijk deel van de financiering heeft toegezegd.

Evenals onder meer het metrieke stelsel, de uniformering van de spellingregels, de burgerlijke stand en de rechterlijke indeling in departementen, arrondissementen en kantons, dankt het kadaster zijn ontstaan aan de zogenaamde Franse tijd aan het einde van de 18e en het begin van de 19e eeuw. Reden van ontstaan was de behoefte aan een alomvattende boekhouding van alle onroerende goederen in verband met een nieuwe nationale belastingheffing. Tevens zou het dienst doen als betrouwbare optekening van de eigendomsverhoudingen en de wijzigingen die zich daarin voordoen. Begonnen in 1811 zou het tot 1832 duren alvorens de optekening gereed kwam en de Dienst van het Kadaster ontstond. Alleen Limburg, dat van 1830 tot 1839 grotendeels bij

Snellius maakte al in de 17e eeuw gebruik van de driehoeksmeting om het bolvormige aardoppervlak in een plat vlak te projecteren

België hoorde, had tot 1842 nodig 'omdat de Hollanders de kadastrale leggers hadden meegenomen'. Naast het beheren en bijhouden van het kadaster en de openbare registers brengt het Kadaster sinds 1885 ook een vaste orde aan door een netwerk van coördinaatpunten, de zogenaamde Rijksdriehoeksmeting. Middelpunt hiervan is de Amersfoortse Onze Lieve Vrouwetoren. Vanuit een denkbeeldig punt 1200 meter onder deze toren projecteert de cartograaf Nederland in een plat vlak. En van hieruit ook dwarrelt er een virtueel net over Nederland dat wordt ondersteund door meer dan 3000 vaste, gewaarmerkte punten die veelal bestaan uit bouten en pinnen in kerktoeren. Bij een controle in 1929 overigens, toen het maar om 1548 vaste punten ging, bleek dat met name door sloop van kerken maar liefst 290 van deze punten ontbraken. Hoewel je dat niet zou denken, zijn de kadastrale archieven heel wat duurzamer gebleken dan menige kerktoeren.

Ph. Maarschalkerweerd

Notarisbos in Lunteren

Levenswerk van een sociaal bewogen en artistieke notaris en bosbouwer

Wie het Veluwe dorp Lunteren binnenrijdt, stuit op diverse bordjes die verwijzen naar verschillende notariële zaken. Niet naar akten, kluis of kantoor, maar naar een boom, een bank en een bos. Een blik op de historie van een negentiende-eeuwse notaris, wiens levenswerk is voorgedragen als Rijksmonument.

Daar, in die hutten huist het leven...ⁱ

Het ontwikkelingstempo van Nederland in de eerste helft van de 19e eeuw wordt in de geschiedenisboeken niet bepaald met een tien gehonoreerdⁱⁱ. De sfeer in de relatief kleine provinciale steden was er een van bezadigd burgerdom. De economie steunde zwaar op de landbouw, meestal zeer kleinschalig en autarkisch van aard. De onderkomens van de arme boeren in het Gelderse dorp Lunteren bevestigen dit: het waren voor het merendeel plaggenhutten.

De literatuur uit die periode is vaak vervuld van godsvrucht, sentimentaliteit en vaderlandsliefde, dit laatste uit nostalgie naar een gouden verleden van dan helaas alweer twee eeuwen terug.

Zo verwoordt de dichter Tollens het leven in diezelfde plaggenhutten:

*Daal neer: daar rookt een
schouw: tree binnen,
Ja, 't is hier arm! een lemen muur,
Een vloer van helm, een plag aan 't vuur,
Een strobed, zonder wol of linnen...*

*Maar op die ruige biezen ligt
En lacht en speelt een bloeiend wicht;
Een moeder zit er naast te spinnen,
En langs dat dak van mos en riet
Rolt somtijds nog een vrolijk lied.ⁱⁱⁱ*

De boswachter en de auteur

Dat enkele vrolijke lied moet tot in de wijde omtrek van de hut hoorbaar zijn geweest, meegedragen door de wind over een kale vlakte van heide en stuifzand. Hoe had anders de dichter het kunnen horen om daaruit te de les te trekken: *Schat naar de gevels van de huizen/ 't Geluk er binnen niet altijd.*

In werkelijkheid brachten de levensomstandigheden in een dorp als Lunteren de boeren niet tot frequent en luidkeels zingen - tenzij in de kerk misschien, als smeekbede tot verbetering of oproep tot berusting. Hoewel zich gedurende de tweede helft van de negentiende eeuw in de grotere steden een industriële economie ontwikkelde, trad in de toestand van de boeren in Lunteren weinig verbetering op. De boodschap van progressieve ontwikkeling, gedragen door particulier initiatief, begon er echter wel door te dringen.

ⁱ Zie noot iii.

ⁱⁱ Bijvoorbeeld Marita Mathijssen en Geert Mak in 'Lopen met van Lennep', Waanders uitgeverij, Zwolle, 2000

ⁱⁱⁱ Alle citaten uit het gedicht De gevels van de huizen, van: H. Tollens Czn. (1708-1856), Gezamenlijke Dichtwerken, Volksuitgave. In: Gerrit Komrij, De

In dit dorp werd die progressieve boodschap uitgedragen door een notaris, representant in de meest positieve zin van Menno ter Braaks dorpsnotaris: een genie, zo gewoon, dat hij zijn eigen genialiteit niet bewust is^{iv}. Zich ervan bewust of niet, Johannes Hermannus Theodorus Wilhelmus van den Ham (1822-1912), afkomstig uit een oud Geldersch patriciërsgezicht in Barneveld en notaris in Lunteren van 1863 tot 1884, liet zich niet op zijn goede daden voorstaan. Maar hij wist wel precies wat hij wilde en bereikte dat, op heel negentiende-eeuwse wijze, met gebruikmaking van zijn gezagspositie.

Van den Ham was een breed georiënteerde man in de traditie van achttiende-eeuwse verlichtingsidealen. Hij voer een aantal jaren als matroos^v, was een natuurliehebber met speciale belangstelling voor de land-en tuinbouw, zulks blijkend uit zijn ontwikkeling van nieuwe zaailingvariëteiten van appels en peren^{vi}. Hier gaat het om zijn stichting van het Luntersche Buurtbosch.

Van heide naar bosbouw

Tot in de dertiger jaren van de twintigste eeuw vond bosbouw voornamelijk om economische redenen plaats. Natuurbeleving en aandacht voor de esthetica van bos of juist van woeste gronden speelden nog geen rol. Het bijzondere van Van den Ham was dat hij voor de arme gronden rond Lunteren een bos ontwierp vanuit zowel economische als esthetische motieven.

Voor de lokale boerenbevolking leverde de aanplant een bron van werk en inkomsten op in de schrale wintermaanden. Dat werk was overigens zwaar. Oude filmfragmenten van Staatsbosbeheer^{vii} geven daarvan een indruk: over een hobbelige vlakte, nadert een groep fietsers, zwaaiend tussen de schrale heidestruiken. Ze zetten hun fiets neer en beginnen te graven...

Zo ging het ook in Lunteren. Ter stimulering van de groei van het loofhout werd de oude zandlaag omgeschept. De ondergeschepte laag met de resten van de heide kon zodoende tot humus evolueren en dienen als voedsel voor de wortels van de nieuwe aanplant.

Ook de werkomstandigheden waren zwaar. Oude foto's van Lunteren tonen de eerste schrale staakjes nieuwe aanplant. Temidden daarvan staat een plaggenhut. Deze vormde een schuilplaats bij slecht weer of een onderkomen voor de nacht voor hen die van ver kwamen, in die tijd in Lunteren overigens vaak nog te voet. Ook notaris Van den Ham beschikte over zo'n soort hut als rustplaats tijdens zijn inspectietochten waarop hij werd vergezeld door trouwe koetsier Jacob Groeneveld. De hut is nader-

Nederlandse poëzie van de 19e en 20e eeuw in 1000 en enige gedichten.

^{iv} Zie Ponder nr 8, p. 12

^v Vergelijk ook de levensbeschrijving van de oprichter van de Broederschap der Notarissen, B. Tideman, waaraan Liesbeth van der Marck een stukje wijdde in Ponder 2 (7/97); ook Tideman wilde naar zee, ook hij koos uiteindelijk voor

hand vervangen door een stenen exemplaar: de koepel.

Notaris en landschapsarchitect

Anders dan bij bosaanplantprojecten van de overheid, gaf Van den Ham het Buurtbosch een landschappelijk karakter. Hij ontwierp eigenhandig een motief van bladranken. Brede paden omzoomd door loofhout vormden de omtrekken van de bladeren en de twijgen. Het midden-deel van de bospercelen werd opgevuld met grove den. Het bijzonder karakter van dit ontwerp blijkt uit het feit dat het Buurtbosch thans op de nominatie staat Rijksmonument te worden vanwege zijn cultuurhistorische waarde. Op dit moment wordt het deels overgroeide bladmotief weer zichtbaar gemaakt door het rooien van de door Van den Ham zelf aangeplante Amerikaanse eik. Deze uitheemse soort werd destijds verwelkomd als snelgroeiër met een hoge eikelopbrengst (voor de varkens!). Inmiddels wordt de eik, hoewel befaamd om zijn roodbruine herfststooi, veeleer beschouwd als bosbouwkundig onkruid. De soort bezit het vermogen tot grootschalige uitzaaiing, waardoor hij in snel tempo voortwoekert en de inheemse grove den verdringt. De kale zomen langs de paden zullen worden beplant met inheemse soorten als kastanje en zomereik.

Van communale eigendom naar Stichting

Bij leven van de notaris was het Buurtbosch diens privé-eigendom geworden. Lag het in zijn bedoeling hier een persoonlijke bron van inkomsten te creëren? Aanvankelijk was de heide communaal bezit van de dorpsgemeenschap. De deelgerechtigdheid, een directe verwijzing naar de specifieke Middeleeuwse vermenging van privaat- en publiekrechtelijke beheersing, was geregeld in het zogenaamde Buerboeck. Dat bevatte uitvoerige regels voor het hoeden van vee en het steken van plaggen op de onontgonnen gronden, de marken. Duur van inschrijving van een geslacht in het kerkboek of van het aantal schoorstenen van stenen woningen bepaalden de deelgerechtigdheid. Dit systeem fixeerte het beperkte gebruik van de heide, waar Van den Ham, in navolging van de aanplantprojecten van de Heidemaatschappij, mogelijkheden zag voor inkomstenvererving. De Markenwet uit 1886, naar zeggen deels geïnitieerd door Van den Ham en diens kandidaat en latere opvolger R. Dinger, gaf hem een instrument in handen om de deelgerechtigden tot verdeling over te halen. Hiertoe moest de

het veilige notariaat, maar verrichtte talloze nevenwerkzaamheden waaronder het runnen van een fabriek voor zwavelzuur.

vi In dezelfde Ponder 2 staat een stukje afgedrukt dat Ewoud Sanders eerder schreef voor de achterpagina van het NRC Handelsblad over de naar Van den Ham's tuinbouwactiviteiten vernoemde Notarisappel.

Uitzichttoren "de Koepel" in het Lunterse Buurtbosch

notaris het nodige gezag in de schaal leggen, maar in 1890 slaagde hij in zijn opzet. Vervolgens wist hij de nieuwe eigenaren over te halen hun kavels, op zichzelf beschouwd niet zo waardevolle, heidegrond aan hem te verkopen. Uiteindelijk verwierf hij zich 130 hectaren in privé-eigendom. Bij zijn overlijden in 1912 echter bleek dat Van den Ham bij testament het toen inmiddels met opgaand bos begroeide terrein aan de tezelfdertijd opgerichte Stichting Buurtbosch had gelegateerd. De stichtingsakte bevatte de nodige aanwijzingen voor het beheer van het bos, onder meer het verbod tot het schenken van alcohol.

De Koepel: markant monument te midden van overvloedig bos

Na het overlijden van Van den Ham, werd op de top van de Galgenberg - een van de verhogingen in het door stuwwallen gevormde landschap - een nieuwe uitzichttoren gebouwd: de Koepel. De voorafgaande versies, te beginnen met een hutje op kaal glooiend terrein, waren te laag om van daaraf nog boven de opgeschoten bomen uit te kunnen kijken naar

Amersfoort, Barneveld en Ede. Ook werd een gedenkboom geplant (een Amerikaanse eik!) met daaromheen een smeedijzeren hek met banken: de notarisboom. Van den Hams trouwe koetsier werd naderhand nog geëerd door een waterpomp met gedenksteen.

Al is een deel van het bos opgeofferd aan uitbreiding van de kern Lunteren en bevindt zich op de plaats van het oude notarishuis thans een bejaardentehuis - boom, hek, bank en waterpomp zijn er nog. En het bos van dennen, beuken en eiken op heuvelachtig terrein nodigt uit tot wandelen en fietsen.

Ook de toren, die in 1968 met twee bouwlagen werd verhoogd, staat er nog en is toegankelijk voor een mooi uitzicht over de Veluwe. Op de verschillende etages is een tentoonstelling met foto's van persoon en werk te zien van "Lunterens weldoener" en zijn opvolgers en voortzetters van zijn werk^{viii}.

De Koepel van Van den Ham is niet het *hoog en schitterend grafgewelf* dat Tollens de rijken zich zag oprichten, maar een levend monument voor een ondernemende en sociaalbewogen negentiende-eeuwse notaris. Soms worden er abseil-oefeningen gehouden. Aan vermelding daarvan in zijn voorschriften voor het beheer zal Van den Ham niet hebben gedacht. Alhoewel, met zijn zeemansverleden...

Carinne Elion-Valter

vii te zien in Kasteel Groeneveld te Baarn

viii De toegang tot het bos en de Koepel bevindt zich tegenover het restaurant De Lunterse Boer. Informatie over openingstijden van de Koepel bij boswachter G.D. Ribbers, tel. 0318-484164. Hem dank ik voor zijn instructieve uitleg over de notaris en de herstelwerkzaamheden aan het bos.

Ars Notariatus

Op initiatief van de Stichting is de serie *Ars Notariatus* in 1952 opgezet en aanvankelijk in eigen beheer uitgegeven. Thans verzorgt Kluwer Juridische Uitgevers de serie in samenwerking met de Stichting.

Een abonnement op de gehele serie is mogelijk en levert een korting op van 20 %. Alléén voor onze donateurs geldt eenzelfde korting op losse, recent verschenen delen van de serie, indien gebruik wordt gemaakt van bijgesloten bestelformulier.

De redactie van de *Ponder* vraagt auteurs van recente *Ars Notariatus*-delen te beschrijven hoe hun boek is ontstaan en wat de opzet ervan is. Het resultaat daarvan treft u hieronder aan. Niet zo maar recensies, maar persoonlijke beschouwingen van de schrijver.

De pracktycke van de notaris

Met de oratie begint wellicht al de academische aderverkalking

Een van de verplichte nummers van een pas benoemde hoogleraar is de oratie, ook wel de inaugurele rede. De aanstormende academicus die wil promoveren moet zich eerst invecchten vooraleer hij zich tot het gilde van de doctoren in deze of gene geleerdheid mag rekenen. Hij zal zijn werk moeten verdedigen tegen de soms vlijmscherpe aanvallen die hem vanuit de corona treffen. Het bijzondere van de oratie is nu, dat de orator juist niet wordt tegengesproken. Ex cathedra worden de waarheden van de orator de wereld in geslingerd. Of dat voor de ware wetenschapper bevredigend is, waag ik te betwijfelen. Met de oratie begint wellicht al de academische aderverkalking.

De oratie is een soort "mission statement", waarin de desbetreffende ordinarius in een openbare les zijn opvattingen te berde mag brengen. Het liefst zodanig, dat de geïnteresseerde familie en vrienden er ook nog iets van begrijpen. Tegelijk moet het een spitsvondig stuk zijn, waarin als het even kan, nieuwigheden staan. Het ergste wat een oratie kan overkomen, is dat het werk wordt doodgezwegen.

En dan de kledij. Toga, bef en baret. Elke universiteit haar eigen model. Meestal zwart, soms met kleur, zoals de Maastrichtse toga. Indachtig het in vergelijking met het bedrijfsleven bescheiden salaris, doet het goed te weten dat deze academische overall in ieder geval fiscaal aftrekbaar is. Anders dan de overall zal een doorsnee toga

waarschijnlijk niet de ARBO-toets doorstaan. Het ding blijft overal aan haken met die wijde mouwspijpen en op de trap moet je oppassen dat je niet over je eigen toga struikelt. De Groningse toga heeft trouwens uitstekende ventilatieopeningen. De mouwen, die per definitie te lang voor de armen zijn, zijn op de ellebogen half open. Zo kunnen de armen halverwege uit de mouwen sluipen hetgeen wat gemakkelijker is als er onverhoopt geschreven moet worden. De mouwen van de toga bungelen er dan halverwege maar wat bij.

Voorafgaande aan de oratie wordt de orator formeel opgenomen in de senaat van de universiteit. Dat gebeurt door een korte vergadering van de senaat, waarin de orator wordt geïntroduceerd en wat dagelijkse ditjes en datjes worden geregeld. Dan volgt de optocht. De aula van de Rijksuniversiteit Groningen bevindt zich in het midden van het gebouw. Vanuit de ene vleugel van het gebouw loopt het College van Bestuur waardig het cortège van hoogleraren tegemoet dat van de andere vleugel richting ingang aula komt met de pedel voorop. Bij de ingang aangekomen krijgt het College van Bestuur voorrang. De symboliek druipt er vanaf. De orator beklimt de kansel en de hoogmis van de wetenschap kan beginnen. De mores schrijven voor wanneer de baret op en af moet. Paps en mams stralen vol trots om hun jongen. Een traantje wordt weggepinkt. Geheel tegen alle academische voorschriften in (kinderen beneden zes jaar mogen in Groningen geen academische plechtigheden bijwonen), hebben Sylvia, mijn vrouw, en ik onze dochter Marieke, toen anderhalf jaar oud, meegenomen. Sylvia houdt haar bezig met een Albert-Heijn tas vol speel- en snoepgoed. Eén keer hoort de zaal Marieke's stemmetje: Papa!, roept ze. Ik zwaai terug.

Het allerbelangrijkste van de oratie is het einde. Daar waar de bedankjes worden uitgedeeld. Wie in welke volgorde en met welke be-

woordingen wordt bedankt, moet

zorgvuldig worden overdacht. Ik heb in dat stuk mijn eigen gezin plechtig beloofd de volgende vakantie geen laptop mee te nemen. Aan die belofte werd ik nadien erg vaak herinnerd. Mijn schoonzus had na de rede verklaard een schoen op te zullen vreten als ik mij inderdaad aan die belofte zou houden. Ik heb de belofte gehouden. De laptop bleef thuis, maar een schoen heeft ze bij mijn weten niet opgevreten. Intussen had ik een handcomputer aangeschaft en die is wel meegegaan.

Leon Verstappen

De oratie

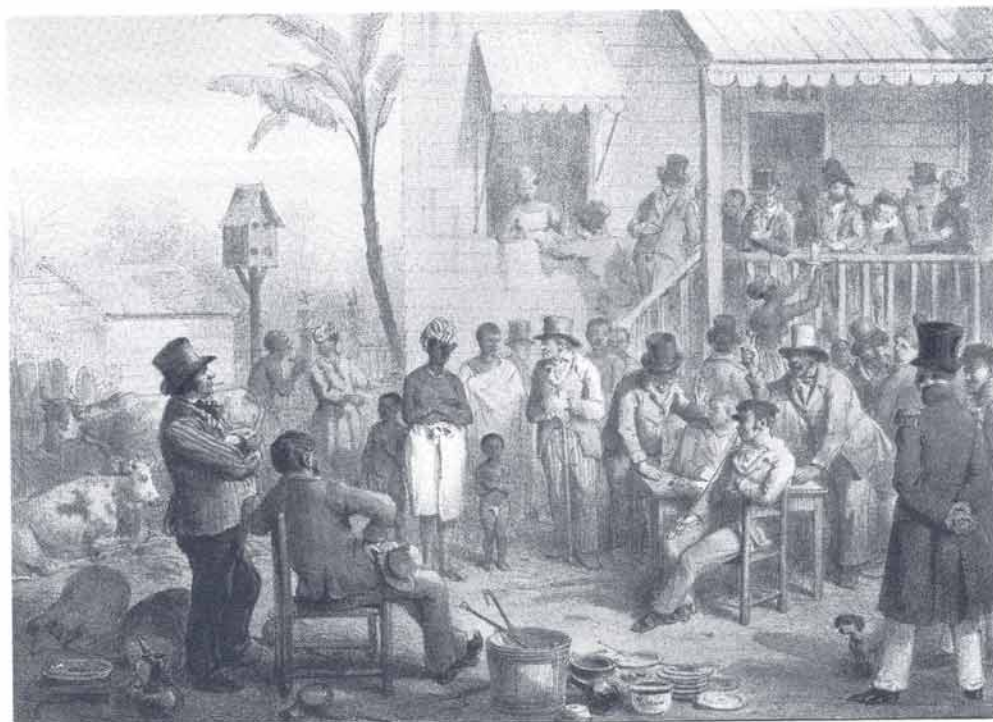
Een Tilburgse notaris als slavenhouder

Maar hij erfde meer.....

Tussen 1750 en 1832 treffen we in het notariaat van het huidige Noord-Brabant verschillende leden aan van de (protestantse) familie Bles. Cornelis Bles (1724-1790) werd op 25-jarige leeftijd door de Raad van Brabant (de voorganger van het huidige Hof Den Bosch) toegelaten tot de uitoefening van het notarisambt in Tilburg. Hij zou tot 1789 in functie blijven. Ik denk dat zijn zoon Isaac (1758-1811) hem opvolgde; diens protocol begint volgens Hartong's onvolprezen "Register der protocollen van notarissen in Nederland.....van ± 1550 tot heden" (Rotterdam 1916) immers in 1790. Wij ontmoeten Isaac ook – en wel reeds op 16-jarige leeftijd – als gemeente-secretaris van Tilburg. Een andere zoon, Govert Jacobus (1762-1826) was notaris te Bostel van 1814 tot aan zijn overlijden. En dan is er Cornelis'

kleinzoon Johannes Martinus Bles, zoon van Cornelis Martinus (1769-1843). Hij werd geboren op Curaçao in 1799 en bekleedde het ambt van notaris te Lith van 1827 tot 1832. In dat jaar vertrekt hij met zijn gezin naar Suriname waar hij in 1869 overleed. U begrijpt dat we hier op het spoor van de slavenhouderij zitten. Voordat we dit vervolgen, eerst een enkel woord over dat 'notariële virus' binnen de familie Bles. Het werd van moederskant in haar bloed gebracht. De moeder van onze eerste notaris Cornelis was ene Arnolda Cloostermans. De lezer bevroedt het al: haar vader, opa Cornelis Cloostermans, was notaris te Tilburg van 1681 tot 1739. De kleinzoon erfde grootvaders voornaam en voorkeur voor het notariaat.

Maar hij erfde meer, als we dit zo mogen uitdrukken. Vijf jaar na zijn benoeming, in 1755, trouwde Cornelis Bles in de Waalse kerk te Amsterdam met Marthe Cathérine Peneux, die in augustus 1752 vanuit Suriname naar Nederland was verhuisd. Bij haar huwelijk was de bruid al mede-eigenares van de plantage 'Nieuw Mocha', gelegen aan de Cottica-rivier aan de Oostkant van Suriname. Door vererving verwierf zij in 1774 de gehele eigendom. Over de plantage zijn wij dankzij enige notariële inventarissen betrekkelijk goed ingelicht. Op haar akkers werd koffie geteeld. De arbeidskrachten bestonden uit slaven die in zestien 'negerhuizen' woonden. Hun aantal fluctueerde in de tijd. In 1771 waren het er 155: 61 mannen, 54

Slavenmarkt in Suriname door P.J. Benoit in "Voyage à Surinam", 1839; litho uit de collectie van de stichting

vrouwen, 21 jongens en 19 meisjes. Notaris Bles en zijn vrouw voerden natuurlijk niet zelf het beheer over deze onderneming, maar bedienden zich van familieleden-procuratiehouders, waaronder Govert Jacobus. Dit 'besturen op afstand' schijnt overigens financieel geen blijvend succes te zijn geweest. Zo verwerpt, als moeder Bles-Peneux in 1799 overlijdt, zoonlief Isaac haar nalatenschap. Broer Cornelis Martinus deed dit niet en in 1832 zien we diens zoon, de notaris in Lith, afreizen naar Suriname. Johannes Martinus' enig kind Adriana Constançe Feodorovna Bles erft na zijn dood (1860) de plantage en maakt in 1863 de afschaffing van de slavernij mee. De schadeloosstelling die de Nederlandse staat haar uitkeert belooft 300 gulden per persoon. Er waren toen op de plantage nog maar twaalf slaven over!

Wie meer van dit koloniaal verhaal wil weten verwijs ik naar het alleraardigste artikel van John Boeren en Luud de Brouwer 'Tilburg in de koloniën, de koloniën in Tilburg. De relatie van de gebroeders Bles met Indië en Suriname', in: Tilburg, tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur 19 (2001), 3-18. Het desbetreffende nummer is – uiteraard – aanwezig in de bibliotheek van de stichting.

P. Nève

Nieuwe Unionrapporten

Zoals bekend, worden de rapporten van de EU-sectie van de Union Internationale du Notariat Latin uitgegeven door de stichting. Onlangs verschenen drie interessante rapportages op het gebied van het familierecht. Ze zijn, evenals nog voorradige eerdere uitgaven, te bestellen via bijgaand bestelformulier.

Le testament dans les Etats-Membres de l'Union Européenne

In dit rapport, dat is opgesteld door de Londense notaris Urquhart, (tevens advocaat te Parijs), wordt een overzicht gegeven van de diverse testamentsvormen in de landen van de EU. Daarnaast wordt aandacht besteed aan vragen op het gebied van internationaal privaatrecht en de Verdragen van Den Haag (1961) en Washington (1973). Het rapport wordt afgesloten met een aantal voorbeelden van Europese testamenten

Les aspects juridiques et fiscaux du divorce à l'amiable

Deze rapportage, opgesteld onder leiding van de Catalaanse notaris Carrion, bevat een inventarisatie van de diverse Europese rechtsstelsels op het gebied van echtscheiding met wederzijds goedvinden, inclusief de fiscale aspecten hiervan. Ook wordt aandacht besteed aan de dejuridisering van de echtscheiding en de rol van de advocaat en de notaris daarbij, zoals voor ons land voorgesteld in het rapport De Ruiter.

Le partenariat enregistré néerlandais et ses effets en droit international privé

Uit dit rapport blijkt duidelijk hoe snel het familierecht verandert. Toen de werkgroep ter voorbereiding van deze rapportage onder leiding van de Parijse notaris Caroline Deneuille werd samengesteld, was het Nederlandse geregistreerd partnerschap iets geheel nieuws, dat uitsluitend als rechtsvorm in Scandinavië bekend was. Toen het rapport verscheen was het geregistreerd partnerschap ingevoerd in België, Catalonië en Frankrijk. De vier nieuwe wetgevingen op het gebied van het geregistreerd partnerschap zijn (in Franse tekst) als annexen toegevoegd. Het rapport geeft een fraai overzicht van de groei van een geheel nieuwe rechtsvorm in Europa, waarbij opvalt hoe belangrijk tegenwoordig - óók op het gebied van het familierecht - de beïnvloeding van de diverse rechtsstelsels over en weer is geworden. Als bewijs daarvan geldt de op 1 augustus jl. in werking getreden Duitse wet op het geregistreerd partnerschap, waarvan tijdens het opstellen van het rapport nog geen sprake was. Nederland is aan alle zijden ingehaald, maar om de voorsprong te behouden koersen wij thans aan op het homohuwelijk, waarvan nog niet duidelijk is of deze stap ook door andere landen wordt gezet.

A.A. van Velten

Postacademisch onderwijs

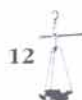
Het afgelopen jaar heeft de stichting voor de zesde opeenvolgende maal postacademisch onderwijs georganiseerd in eigen huis, speciaal voor haar donateurs. En alweer met succes. In totaal boekten 215 donateurs 675 inschrijvingen op negentien lezingen. Per bijeenkomst dus een gemiddelde van 35 deelnemers, een mooie score. Ook mooi is dat tegelijkertijd meer dan 20% van de inschrijvers donateur werd; de rest was het al. Die welkome aanwas van 46 nieuwe donateurs heeft wellicht te maken met onze inschrijvingsbepalingen. Koppelverkoop misschien?

Voor het komende eerste halfjaar staan dertien lezingen op het programma. Daarbij zijn de uitgangspunten als vanouds: kwaliteit, geen franje en een lage prijs. Per middagbijeenkomst kent de KNB drie studiepunten toe. Zie de bijgevoegde brochure voor bijzonderheden. In hoofdlijnen is het cursusaanbod als volgt:

- Mr T.A. de Boer en Mr B.C.M. Waaijer, Het benoemingsbeleid in de praktijk onder de huidige notariswet
- Mr W. Broomhaar, De uiterste wilsbeschikking in het nieuwe erfrecht
- Prof. Mr P.H.M. Gerver en Mr J.C. Toorman, Wet Voorkeursrecht Gemeenten
- Mr J.J.A. de Groot en Prof. Mr H.W. Heyman, Incidenten in onroerend goed transacties
- Mr Drs E.R. Hijmans en Mr I.T.A. de Rooij, Gemeentelijk grondbeleid

- Mr A.W. Kist, Mededingingsbeleid
- Mr C.A. Kraan, Actualiteiten huwelijksvermogensrecht
- Mr W. Louwman en Mr J.C. van Straaten, Kadaster, openbare registers, derdenbescherming
- Mevr. Mr C.J.M. Martens, Ontwikkelingen in de Successiewet
- Prof. Mr K.L.H. van Mens, Overdracht van aanmerkelijk belang aandelen
- Prof. Mr M. van Olffen, De nieuwe wettelijke regeling inzake personenvennootschappen
- Mevr. Mr B.E. Reinhartz, Recente ontwikkelingen in het familierecht
- Mr P.F. Zijlstra, BTW actualiteiten

Liesbeth M. van der Marck

Imponderabilia

Donateurs van het eerste uur

Bij de viering van de vijftigste verjaardag van de stichting, op 16 maart j.l., zaten er twee bijzondere gasten in de zaal, beiden al donateur sinds haar oprichting in 1951, de oud-notarissen M.J. Meijer uit Amsterdam en J. van Zanten uit Castricum. Vijftig jaar betrokkenheid is niet alleen het vermelden, maar ook een foto waard.

Een cadeau op termijn

In Ponder 5 van december 1998 meldde ik trots dat een notaris uit Breda bij zijn afscheid had gevraagd niet aan hem, maar aan de stichting een cadeau te geven. De relaties van de defungerende notaris voldeden royaal aan dit verzoek en zo kreeg de stichting een niet onaanzienlijk bedrag op haar rekening. Omdat het bestuur het zonde vond dat te versnipperen, werd het gereserveerd voor een uitzonderlijke aankoop. En dat bleef het, tot begin september van dit jaar. Toen kregen we een tip dat bij Christie's een olieverf schilderij zou worden geveild van Martin Monnickendam, getiteld "Loterij op Arti". De tipgever - niet helemaal ondeskundig, want naast notaris toevallig voorzitter van de Stichting vrienden van de schilder Martin Monnickendam - vertelde erbij dat op het schilderij een Amsterdamse notaris voorkomt, A.D. Stumphius geheten. Ook wist hij dat de afgebeelde loterij plaatsvond op 29 december 1913 in de - nog steeds bestaande en befaamde - kunstenaarsociëteit Arti et Amicitiae aan het Rokin te Amsterdam. Hier kwam dan eindelijk de uitzonderlijke aankoop in zicht waarvoor de schenking drie jaar lang zo zorgvuldig was bewaard. Tijdens de veiling bleek er onverhoopt veel belangstelling voor het schilderij, onder meer van de kant van Arti, het Amsterdams Historisch Museum en een aantal verzamelaars. Maar gelukkig kon het uiteindelijk door de stichting worden bemachtigd. In de volgende Ponder zal uitgebreid aandacht worden besteed aan deze aanwinst van de collectie.

J. van Zanten

Rectificatie

In Ponder 9 stond per ongeluk in het artikel "Een bijzonder geschenk" dat S.H. Spoor indertijd gouverneur-generaal in Nederlands-Indië was. Dat had natuurlijk legercommandant moeten zijn, zoals de redactie van verschillende kanten hoorde.

Donaties in Euro

Vanaf 2002 gelden de volgende jaarlijkse donatiebedragen in Euro. Afgerond weliswaar, maar zonder toe te geven aan de neiging de donatie al doende te verhogen.

Notarissen	€ 103
Advocaten	€ 57
Bedrijven en andere instellingen	€ 57
Kandidaat-notarissen	€ 23
Oud-notarissen	€ 23
Studenten	€ 5
Andere belangstellenden	€ 23

In 2002 defungerende notarissen kunnen door storting van een éénmalige bijdrage van € 205 donateur voor het leven worden.

Openingstijden van de stichting

Bureau, studiezaal en bibliotheek zijn geopend van dinsdag tot en met vrijdag van negen tot vijf. De week tussen Kerstmis en Nieuwjaar is de stichting gesloten.

Liesbeth M. van der Marck

M.J. Meijer